

SANKCE V INSOLVENČNÍM PRÁVU

TOMÁŠ MORAVEC

Fakulta mezinárodních vztahů/Vysoká škola ekonomická v Praze, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek přibližuje sankce v insolvenčním právu jako prostředek pro předcházení, případně nápravu porušení povinností v insolvenčním řízení. Cílem příspěvku je analyzovat úpravu sankcí v insolvenčním právu a přinést jejich systematický přehled. Příspěvek taktéž komparuje sankce v insolvenčním právu nejen s předchozí úpravou, ale i v rámci historického vývoje. Obsaženy jsou i úvahy a návrhy na možné legislativní změny.

Key words in original language

Insolvenční právo; úpadek; sankce; odpovědnost.

Abstract

The paper describes sanctions in insolvency law, as a means to prevent or remedy any breaking a duty in the insolvency proceedings. The paper aims to analyse the sanctions in the insolvency law and brings their systematic review. The paper also compares the penalties not only with the previous regulation but also in historical development. It includes also consideration and suggestion for possible legislative changes.

Key words

Insolvency; Bankruptcy; Sanction; Liability.

ÚVOD

Insolvenční zákon¹ přinesl rozšířenou úpravu sankcí pro subjekty insolvenčního řízení. S ohledem na závažnost insolvenčního řízení a možnost nakládání s poměrně rozsáhlým majetkem, je nutné mít přesně vymezené práva a povinnosti jednotlivých procesních subjektů a dále je nutné stanovit sankce, neboli sekundární povinnosti za porušení jednotlivých povinností v insolvenčním řízení. Cílem příspěvku je analyzovat úpravu sankcí v insolvenčním právu a přinést jejich systematický přehled. Příspěvek taktéž komparuje sankce v insolvenčním právu s předchozí úpravou i v rámci historického vývoje.

¹ Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech řešení úpadku (insolvenční zákon), v platném znění, dále jen insolvenční zákon.

Následující příspěvek bude analyzovat jednotlivé sankce tak, že nejprve je bude členit podle charakteru a následně podle subjektu, vůči kterému směřují.

1. DĚLENÍ SANKCÍ:

Sankce v insolvenčním právu lze členit podle různých kritérií, jednak podle subjektu, toho koho stíhá, podle charakteru sankce nebo podle oblasti práva.

Podle subjektu lze rozlišovat sankce, které postihují dlužníka, navrhovatele insolvenčního návrhu, věřitele, insolvenčního správce, odpovědnost státu nebo orgánů poskytující součinnost.

Podle charakteru sankce je možné rozlišovat mezi odpovědností za škodu nebo jinou újmu, příspěvku do majetkové podstaty, pořádkovou pokutou, ztrátou funkce, zrušením oprávnění vykonávat funkci, změnou způsobu řešení úpadku a zánikem osvobození dlužníka.

Podle právní oblasti na sankce, které mají povahu soukromoprávní nebo veřejnoprávní.

2. 2. NÁHRADA ŠKODY NEBO JINÉ ÚJMY:

Odpovědnost za škodu nebo jinou újmu je nejčastější sankcí vyskytující se v insolvenčním zákoně, která v zásadě může postihnout všechny procesní subjekty. Tato sankce se v insolvenčním právu vyskytuje jak ve formě objektivní tak subjektivní odpovědnosti. Oproti předchozí úpravě je daleko tato úprava daleko rozsáhlejší.

2.1 NÁHRADA ŠKODY NEBO JINÉ ÚJMY V PŘÍPADĚ DLUŽNÍKA:

Odpovědnost za škodu nebo jinou újmu v případě dlužníka, je v insolvenčním zákoně upravena na několika místech. Jedná se o odpovědnost podle ustanovení § 99 insolvenčního zákona při porušení povinnosti podat návrh na zahájení insolvenčního řízení, odpovědnost podle ustanovení § 127 insolvenčního zákona v případě moratoria za porušení povinností stanovených insolvenčním zákonem a odpovědnost podle ustanovení § 330 insolvenčního zákona při učinění úkonu bez souhlasu věřitelského výboru. Odpovědnost dlužníka na náhradu škody nebo jiné újmy se ve výše uvedených případech promlčí podle ustanovení § 106 občanského zákoníku².

Dlužníka stíhá majetková sankce podle ustanovení § 99 odst. 1 insolvenčního zákona v případě, že nepodá insolvenční návrh řádně a včas. Odpovědnost za škodu nebo jinou újmu v případě nepodání insolvenčního

² Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v platném znění dále jen občanský zákoník.

návru řádně a včas postihuje nejen dlužníka, ale i zástupce dlužníka, jeho statutární orgán a likvidátora, jedná-li se o právnickou osobu v likvidaci. Tato sankce je založena na objektivní odpovědnosti s možností liberace. Insolvenční zákon v ustanovení § 99 odst. 3 uvádí liberační důvody, kterými se lze odpovědnosti zprostit. Výše sankce stanoví insolvenční zákon v ustanovení § 99 odst. 2 jako rozdíl mezi v insolvenčním řízení zjištěnou výší pohledávky přihlášené věřitelem k uspokojení a částkou, kterou věřitel v insolvenčním řízení na uspokojení této pohledávky obdržel. Pozitivním přínosem nové úpravy je vymezení výše škody, která v předchozí úpravě byla určena judikaturou. Nová úprava dále zrušila trestněprávní sankci za nepodání návrhu na prohlášení konkursu, která nebyla příliš využívána.

Odpovědnost dlužníka za škodu nebo jinou újmu je dále stanovena v případě porušení povinností stanovených insolvenčním zákonem v době trvání moratoria. Tato odpovědnost je rozšířena dále na statutární orgán dlužníka, který za škodu nebo jinou újmu ručí společně a nerozdílně. Tato odpovědnost je jako v předešlém případě odpovědností objektivní, které se lze zprostit podle § 127 odst. 1 věty druhé insolvenčního zákona, a to v případě, že dlužník vynaložil veškeré úsilí, které lze na něm považovat vzhledem k průběhu moratoria. Insolvenční zákon na rozdíl od předešlého případu nestanovuje výši sankce ani není insolvenčním zákonem limitována. Pokud jde o její vyčíslení, zůstává tato povinnost na poškozeném věřiteli, kdy bude muset prokázat výši škody, která jim vznikla.

Za škodu nebo jinou újmu odpovídá dlužník v případě reorganizace, pokud poruší povinnost stanovenou insolvenčním zákonem, rozhodnutím soudu nebo nepostupuje s odbornou péčí. Dlužník v tomto případě odpovídá i za své zaměstnance nebo osoby, které k plnění úkolů použil. Odpovědnosti se lze zprostit podle § 37 odst. 1 věty druhé insolvenčního zákona, a to v případě, že vynaložil veškeré úsilí, které lze na něm považovat vzhledem k průběhu insolvenčního řízení. Výši způsobené škody bude muset prokázat jako v předešlém případě odpovědnosti při moratoriu věřitel nebo poškozená třetí osoba.

Absolutní objektivní odpovědnost dlužníka je stanovena v případě, že nakládá s majetkem podstaty bez souhlasu věřitelského výboru a způsobí tím třetím osobám nebo věřitelům újmu. Výši způsobené škody bude muset opět prokázat věřitel nebo poškozená třetí osoba.

2.2 NÁHRADA ŠKODY NEBO JINÉ ÚJMY V PŘÍPADĚ INSOLVENČNÍHO NAVRHOVATELE:

Sankce náhrady škody nebo jiné újmy stíhá insolvenčního navrhovatele z důvodu, aby bylo zabráněno podávání šikanózních insolvenčních návrhů. Není totiž žádoucí, aby vymáhání dluhu namísto soudního řízení nebo exekuce bylo řešeno v insolvenčním řízení, které má na dlužníka dalekosáhlé dopady. Je totiž žádoucí, aby insolvenční návrh byl úplný, srozumitelný a obsahoval všechny náležitosti a všechny přílohy. V případě,

že je insolvenční návrh odmítnut nebo insolvenční řízení bylo zastaveno vinou navrhovatele, má dlužník nebo jiný dlužníkův věřitel podle § 147 insolvenčního zákona právo na náhradu škody nebo jiné újmy, která mu vznikla zahájením řízení a opatřeními přijatými v jeho průběhu. Insolvenční zákon v případě náhrady škody vůči dlužníkovi presumuje zavinění navrhovatele. Žalobu na náhradu škody musí dlužník podat nejpozději do 3 měsíců ode dne, kdy mu bylo doručeno rozhodnutí, jímž se končí řízení, a jiný věřitel do 3 měsíců od zveřejnění tohoto rozhodnutí, přičemž se jedná o lhůty prekluzivní. Náhrada škody nebo jiné újmy je vyloučena v případě, že dlužník po zahájení řízení plnil nebo se dohodl na jiném způsobu plnění pohledávek, které osvědčovaly úpadek nebo z důvodu uvedeného v ustanovení § 143 odst. 3 insolvenčního zákona. V tomto případě se jedná o subjektivní odpovědnost založenou na presumovaném zavinění. V předchozí úpravě bylo možno věřitele sankcionovat jen na základě obecné odpovědnosti.

2.3 NÁHRADA ŠKODY NEBO JINÉ ÚJMY V PŘÍPADĚ VĚŘITELE:

Sankce náhrady škody nebo jiné újmy je stanovena podle ustanovení § 60 insolvenčního zákona také v případě porušení povinností nebo neodborným výkonem funkce pro členy nebo náhradníky věřitelského výboru. V případě členů věřitelského výboru nebo jejich náhradníků se jedná o subjektivní odpovědnost, která se bude posuzovat podle § 420 a násl. občanského zákoníku. Odpovědnosti se zprostit ten, který prokáže, že škodu nezavinil.

2.4 NÁHRADA ŠKODY NEBO JINÉ ÚJMY V PŘÍPADĚ INSOLVENČNÍHO SPRÁVCE:

Náhrada škody nebo jiné újmy stíhá taktéž insolvenčního správce v případech stanovených § 37 insolvenčního zákona. Insolvenční správce odpovídá za škodu nebo jinou újmu, pokud poruší povinnost stanovenou insolvenčním zákonem, rozhodnutím soudu nebo nepostupuje s odbornou péčí. Insolvenční správce v tomto případě odpovídá i za své zaměstnance nebo osoby, které k plnění úkolů použil. Odpovědnosti se lze zprostit podle § 37 odst. 1 věty druhé insolvenčního zákona tím, že prokáže, že škodě nešlo zabránit s vynaložením veškerého úsilí, které lze po něm spravedlivě požadovat se zřetelem k průběhu insolvenčního řízení. Bude záležet na soudní praxi, na základě jakých kritérií bude posuzovat takové jednání. Lze předpokládat, že mezi kritéria budou patřit složitost řízení, náročnost právních úkonů a postup správce.

2.5 NÁHRADA ŠKODY NEBO JINÉ ÚJMY V PŘÍPADĚ OSOB POVINNÝCH POSKYTNOUT SOUČINOST:

Sankce náhrady škody nebo jiné újmy je stanovena podle ustanovení § 44 insolvenčního zákona také v případě neposkytnutí součinnosti insolvenčnímu správci podle § 43 a §44 insolvenčního zákona. V tomto

případě se jedná o subjektivní odpovědnost, která se bude posuzovat podle § 420 a násl. občanského zákoníku.

3. PŘÍSPĚVĚK DO MAJETKOVÉ PODSTATY:

Jedná se o nově zavedenou sankci, která má postihovat věřitele, jehož pohledávek je popřena z více než 50% hodnoty pohledávky nebo z hodnoty zajištění. Tato nová sankce byla zavedena i s ohledem na předchozí praxi navyšování pohledávek a na změnu osob, které mohou popírat pohledávky, kdy nově nemohou pohledávky popírat věřitelé. Otázku také vyvolává, na kom bude škoda uplatňována, pokud přihlášku podá neexistující subjekt. Na přihlášce totiž nemusí být ověřen podpis věřitele, a tudíž nemusí být zřejmé, kdo bude povinný.

Nebude-li pohledávka zjištěna ve výši alespoň 50%, pohledávce se nebude přihlížet, kde je stanovena propadná sankce za nadhodnocení pohledávky. Dále insolvenční zákon spojuje s takovýmto jednáním trest, a to příspěvek do majetkové podstaty částku, o kterou přihlášená pohledávka převýšila rozsah, ve kterém byla zjištěna. Tak z tohoto trestu budou profitovat všichni přihlášení věřitelé. S ohledem na ustanovení § 182 insolvenčního zákona se lze tohoto majetkového trestu zprostit za předpokladu, že věřitel vezme pohledávku zpět a přitom nečinil úkony, které by zhoršily postavení jiného věřitele, nebo přihlásil pohledávku v dobré víře. Dalším řešením, jak se zprostit sankce pro případ odůvodněné spornosti existence či výše přihlašované pohledávky je nově dána věřiteli možnost vzdát se nebo jen prostě nevykonávat svá práva v insolvenčním řízení spojená s přihlášenou pohledávkou až do doby jejího zjištění a předejít tak možným sankcím.

Tento nový institut je v české právní oblasti neobvyklý a objevují se i názory na jeho protiústavnost.³ S ohledem na sankční charakter se domnívám, že se dá přirovnat k sankční náhradě škody, která je typická pro angloamerickou právní oblast. Institut má působit preventivně a pro věřitele, kteří přihlásí pohledávku omylem nebo jinou chybou a kteří nemají úmysl zkrátit věřitele, bude následovat jen propadná sankce nikoliv majetková, pokud svoji přihlášku vezmou bez odkladu zpět. Pokud budou činit úmyslné kroky, které budou škodit ostatním věřitelům nebo nebudou jednat v dobré víře, domnívám se, že tato majetková sankce je na místě. Domnívám se, že je možno doporučit zákonodárci, že by soud měl mít pravomoc snížit výši příspěvku do majetkové podstaty s ohledem na závažnost jednání věřitele a možných dopadů na insolvenční řízení.

³ Blíže - Ševčík, D.: Apendix insolvenčního zákona – povinnost věřitelů platit do majetkové podstaty v závislosti na výsledku přezkumu přihlášek, Bulletin advokacie 3/2010, s. 28-32, ISSN 1210-6348.

4. POŘÁDKOVÁ POKUTA:

Dalším druhem sankce v insolvenční právu je pořádková pokuta. Insolvenční zákon obsahuje speciální ustanovení o pořádkové pokutě v § 81 insolvenčního zákona. S ohledem na ustanovení § 7 insolvenčního zákona o přiměřeném použití občanského soudního řádu⁴ se dále použije úprava pořádkové pokuty podle ustanovení § 53 občanského soudního řádu. Pořádkovou pokutu lze uložit každému, kdo hrubě ztěžuje postup insolvenčního řízení zejména tím, že se nedostaví bez vážného důvodu k soudu nebo neuposlechne příkazu soudu. Dále lze pořádkovou pokutu udělit členům nebo náhradníkům věřitelského výboru, kteří se bez řádné omluvy neúčastní jeho schůzí nebo jinak neplní své povinnosti. Insolvenčnímu správci lze uložit pořádkovou pokutu, pokud neplní povinnosti mu uložené soudem nebo řádně neplní jiné své povinnosti. Pořádkovou pokutu lze uložit jednotlivě do výše 50 000 Kč, přičemž insolvenčnímu správci lze uložit pořádkovou pokutu i opakovaně až do výše 200 000 Kč.

Tato sankce zajišťuje součinnost osob, které se mají vyjádřit, zda mají za dlužníkem pohledávku.

5. ZTRÁTA FUNKCE:

Sankcí ztráty funkce může být postižen insolvenční správce, který neplní řádně své povinnosti nebo který nepostupuje při výkonu své funkce s odbornou péčí anebo který závažně porušil důležitou povinnost uloženou mu zákonem nebo soudem. Insolvenční soud poté může insolvenčního správce zprostit, a to na návrh nebo i bez návrhu. Tato sankce by měla zajistit řádný výkon funkce insolvenčního správce a jeho postup v souladu s insolvenčním zákonem a odbornou péčí. Soud může dále insolvenčnímu správci snížit odměnu, pokud porušil některou svou povinnost ze zákona nebo uloženou insolvenčním soudem. Obdobná úprava byla i v předchozí úpravě.

6. ZRUŠENÍM OPRAVNĚNÍ VYKONÁVAT FUNKCI:

Tato sankce je upravena v zákoně o insolvenčních správcích⁵, kde Ministerstvo spravedlnosti může podle § 13 odst. 2 Ministerstvo zrušit povolení nebo zvláštní povolení insolvenčnímu správci, který i přes písemné upozornění ministerstva opakovaně nebo závažným způsobem porušil povinnosti zákonem o insolvenčních správcích nebo insolvenčním zákonem. Za předpokladu, že insolvenční správce nebude svou činnost vykonávat řádně, je možné, aby mu ministerstvo spravedlnost zrušilo oprávnění k výkonu činnosti.

⁴ Zákon č.99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění, dále jen občanský soudní řád.

⁵ Zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, v platném znění.

7. ZMĚNA ZPŮSOBU ŘEŠENÍ ÚPADKU:

Pokud dlužník při reorganizaci nebo při oddlužení neplní povinnosti stanovené reorganizačním plánem nebo dohodou o oddlužení, může být jejich forma řešení úpadku přeměněna v konkurs. Toto ustanovení má zajistit, aby reorganizační plán nebo schválené oddlužení pokračovalo tím způsobem, který si odsouhlasili věřitelé a dlužník vykonával své zákonné povinnosti a povinnosti stanovené reorganizačním plánem nebo podle schváleného oddlužení.

8. ZÁNİK OSVOBOZENÍ DLUŽNÍKA:

Dalším trestem pro dlužníka je, že insolvenční soud odejme přiznané osvobození od placení pohledávek nebo osvobození zanikne ze zákona. Dlužník tak bude muset plnit věřitelům pohledávky, od kterých byl osvobozen. Sankce může být dlužníkovi udělena, pokud ke schválení osvobození od splacení pohledávek došlo podvodným jednáním nebo že dlužník poskytl výhody některým věřitelům. Ze zákona zaniká osvobození, byl-li dlužník pravomocně odsouzen za úmyslný trestný čin, kterým podstatně ovlivnil schválení nebo provedení oddlužení, případně jinak poškodil věřitele.

9. ODMÍTNUTÍ PŘIHLÁŠKY:

Pokud nevykonává věřitel svá práva řádně a včas, lze taktéž za sankci považovat, že se k jeho pohledávce v insolvenčním řízení nepřihlíží a bude soudem odmítnuta. K přihlášce se nepřihlíží, je-li podána po lhůtě k přihlašování pohledávek nebo není-li zjištěn v rozsahu alespoň 50%. To, že se k přihlášce nepřihlíží, má dále dopady v daňové oblasti dlužníka, kdy nemůže uplatnit tuto pohledávku do daňových nákladů. Věřitelé odmítnutých přihlášek se neúčastní insolvenčního řízení a jejich pohledávky nemohou být v insolvenčním řízení uspokojeny, ledaže by to insolvenční zákon dovoľoval.⁶

10. TRESTNĚ PRÁVNÍ SANKCE

Trestně právní sankcí připadající v insolvenčním právu bude trest odnětí svobody, peněžitý trest nebo zákaz činnosti. Trestní zákoník v souvislosti s insolvenčním řízením definuje několik skutkových podstat. Jedná se zejména o trestný čin způsobení úpadku, porušení povinnosti v insolvenčním řízení, pletichy v insolvenčním řízení. Dále lze v souvislosti s insolvenčním řízením uvažovat o trestném činu porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku, jelikož dlužník má při podání insolvenčního návrhu povinnost předložit seznam majetku, závazků a zaměstnanců nebo

⁶ Do reorganizačního plánu lze zařadit i pohledávky nepřihlášených věřitelů za podmínek stanovených insolvenčním zákonem.

mu může být tato povinnost uložena soudem. Pokud se dlužník nachází v úpadku, přichází v úvahu taktéž trestný čin zvýhodňování nebo poškozování věřitele.

ZÁVĚR:

Príspevek přinesl úpravu sankcí v insolvenčním právu, která se dá v oblasti insolvenčního práva považovat za poměrně komplexní, přičemž je subsidiárně doplňována dalšími předpisy. Komplexnost úpravy sankcí v insolvenčním právu vychází ze specifického procesního postupu, kde je nutno některé sankce definovat a nelze na ně vztáhnou obecnou úpravu. Insolvenční zákon většinou používá sankce majetkového charakteru. Ve většině případů je subjekt, který poruší povinnost nebo nejedná s odbornou péčí postížen sankcí ve formě náhrady škody nebo jiné újmy. V případě pozdního podání insolvenčního návrhu insolvenční zákon dokonce definuje i výši způsobené škody. S novou úpravou odpovědnosti za porušení povinností podat návrh na zahájení insolvenčního řízení byla zrušena trestněprávní sankce. Nová, na našem území dosud neznámá, je sankce za neoprávněně přihlášenou nebo neoprávněně nadhodnocenou přihlášku pohledávky do insolvenčního řízení. Tato sankce vyvolává rozporné názory a pravděpodobně dojde k její úpravě.

Pokud věřitel nedbá řádně svých práv a nepřihlásí včas svou pohledávku v insolvenčním řízení, k přihlášce pohledávky se nepřihlíží, což má za následek odmítnutí jeho přihlášky.

Pro zajištění účelu insolvenčního řízení jsou stanoveny sankce ve formě pořádkových pokut, které může udělit insolvenční soud.

Insolvenčního správce, může při porušení povinností stanovených insolvenčním zákonem, rozhodnutím soudu nebo při porušení odborné péče postihnout sankce ve formě zproštění z funkce, snížení odměny nebo dokonce zrušení oprávnění vykonávat činnost insolvenčního správce.

Při neplnění povinností dlužníkem mu hrozí, že povolená reorganizace nebo schválené oddlužení bude přeměněno v konkurs. Dlužníka při oddlužení může postihnout sankce ztráty osvobození od plnění pohledávek.

Literature:

- Kotoučová, J. a kolektiv: Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), 1. vydání Praha : C. H. Beck, 2008, s. 1056, ISBN 978-80-7179-595-7

- Kozák, J. a kolektiv: Insolvenční zákon a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení: komentář, 1. vydání Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 903, ISBN 978-80-7357-375-1
- Richter, T.: Insolvenční právo, 1. vydání Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 471, ISBN 978-80-7357-329-4
- Ševčík, D.: Apendix insolvenčního zákona – povinnost věřitelů platit do majetkové podstaty v závislosti na výsledku přezkumu přihlášek, Bulletin advokacie 3/2010, s. 28-32, ISSN 1210-6348
- Zelenka, J. a kolektiv: Insolvenční zákon – poznámkové vydání s důvodovou zprávou a nařízením Rady ES 1346/2000. 2. vydání Praha : Linde a.s., 2008, s. 796, ISBN 978-80-7201-707-2

Contact – email

moravec.thomas@seznam.cz